

VIRTUAL AUDITORIYADA IFODALI O'QISH : YUZ IFODASI VA TANA HARAKATLARINI ONLAYN NUTQDA BOSHQARISH

Otaqulova Umida

Samarqand davlat pedagogika instituti

o'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi

1-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar : Hasanov Husniddin

Annotasiya. *Mazkur maqolada virtual auditoriyada ifodali o'qish jarayonidagi gestikulyatsiyaning roli va ahamiyati yoritib beriladi. Unda nutq davomida qo'l, bosh va tana harakatlaridan to'g'ri foydalanish orqali tinglovchining e'tiborini saqlash, fikrini aniq va ta'sirchan yetkazish usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, onlayn platformalarda gestikulyatsiya chegaralari, pedagogik hamda mimika bilan uyg'unlik masalalari ham ko'rib chiqiladi. Bundan tashqari, maqola o'qituvchi va talabalarga virtual nutq madaniyatini shakllantirish hamda samarali, foydali kommunikatsiyani shakllantirishga xizmat qiladi.*

Abstract. *This article highlights the role and importance of gesticulation in the process of expressive reading in a virtual audience. It analyzes methods for maintaining the listener's attention and conveying thoughts clearly and effectively through the correct use of hand, head, and body movements during a speech. It also examines the boundaries of gesticulation on online platforms, pedagogical issues, and compatibility with facial expressions. In addition, the article helps teachers and students to form a culture of virtual speech and form effective, useful communication.*

Аннотация. *В данной статье освещается роль и значение жестикуляции в процессе выразительного чтения перед виртуальной аудиторией. Анализируются методы удержания внимания слушателя и четкой и эффективной передачи мыслей посредством правильного использования движений рук, головы и тела во время речи. Также рассматриваются границы жестикуляции на онлайн-платформах, педагогические вопросы и совместимость с мимикой. Кроме того, статья помогает преподавателям и студентам формировать культуру виртуальной речи и создавать эффективную, полезную коммуникацию.*

Kalit so'zlar: *Virtual auditoriya, ifodali o'qish, gestikulyatsiya, online nutq, pedagogik mahorat, kommunikativ ko'nikmalar, auditoriya bilan muloqot, kamera oldida o'zini tutish san'ati, vizual ta'sir, pedagogik kommunikatsiya, yuz ifodasi va tana harakatlari.*

Keywords: *Virtual audience, expressive reading, gesticulation, online speech, pedagogical skills, communicative skills, audience communication, the art of behaving*

in front of the camera, visual impact, pedagogical communication, facial expressions and body movements.

Ключевые слова: *Виртуальная аудитория, выразительное чтение, жестикация, онлайн-выступление, педагогические навыки, коммуникативные навыки, общение с аудиторией, искусство поведения перед камерой, визуальное воздействие, педагогическая коммуникация, мимика и движения тела.*

Virtual auditoriya — bu zamonaviy ta'lim texnologiyalari yordamida yaratilgan, vaqt va makon cheklovlarini bartaraf etuvchi, o'qituvchi hamda o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro interaktiv muloqotni ta'minlovchi raqamli ta'lim muhitidir. U shunchaki videokonferensiya dasturi emas, balki murakkab pedagogik tizim hisoblanadi.

Bu tizim shunchaki internet orqali muloqot qilish emas, balki pedagogik jarayonni yangi, raqamli o'lchamga ko'chirishdir.

Ushbu muhitda ta'lim olish jarayoni texnologik vositalar, xususan, Zoom, Google Meet yoki Teams kabi platformalar orqali amalga oshiriladi. Biroq, virtual auditoriyaning haqiqiy kuchi dasturiy ta'minotda emas, balki o'qituvchining shu muhitga moslasha olishida va pedagogik mahoratini namoyon etishida yotadi. An'anaviy sinfda o'qituvchi butun vujudi, xatti-harakati va nutqi bilan auditoriyaga ta'sir o'tkazsa, virtual auditoriyada bu imkoniyatlar ekran chegaralari bilan cheklanadi.

Virtual auditoriyaning o'ziga xosligi shundaki, u o'qituvchidan alohida tayyorgarlik va yangicha yondashuvni talab qiladi. Masalan, o'qituvchi kamerani shunchaki texnik qurilma deb emas, balki talabalarning ko'zlari deb qabul qilishi kerak. Chunki ekrandagi kichik kadr ichida mimika, ko'z qarashi va tana harakatlari — bularning barchasi o'quvchiga axborot yetkazishning asosiy kanallaridir. Agar pedagog virtual muhitda statik (harakatsiz) qolib ketsa, o'quvchilarda "ekran charchog'i" kuzatiladi va diqqat tezda tarqalib ketadi.

Shu sababli, virtual auditoriyani boshqarishda o'qituvchi o'z nutqi, yuz ifodasi va gestikulyatsiyasini uyg'unlashtirib, darsni vizual jihatdan jonli saqlashga intilishi zarur. Bu jarayonda pedagog nafaqat axborot manbayi, balki darsning rejissori hamdir. U kameradan foydalanish, yorug'likni to'g'ri sozlash va ekran ortidagi talabalar bilan hissiy bog'liqlikni saqlab qolish orqali haqiqiy ta'limiy muhitni yaratadi.

Pedagogik kommunikatsiya — bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ta'lim-tarbiya jarayonini amalga oshirishga qaratilgan professional muloqot tizimidir. Bu shunchaki axborot almashish jarayoni emas, balki pedagogning o'z nutqi, yuz ifodasi va tana harakatlari orqali talabada bilimga qiziqish uyg'otish, ularni boshqarish va ta'limiy muhitni saqlab qolish san'atidir. Virtual auditoriyada ushbu muloqot turi yanada murakkablashadi, chunki unda jonli energiya o'rnini raqamli signallar va texnik vositalar egallaydi.

Pedagogik kommunikatsiyaning samaradorligi o'qituvchining o'z nutq madaniyatini qay darajada boshqara olishi bilan belgilanadi. So'z bilan og'zaki ta'sir o'tkazishni amalda o'z pedagogik faoliyatida qo'llovchi o'qituvchi o'z hissiyotlarir ijodiy ta'sirlanishini boshqarish ko'nikmalariga ega bo'lishi va o'z hi tuyg'ularini faqat ta'lim-tarbiyaviy maqsadni amalga oshirish uchun ifod lashi hamda o'quvchi qalbini noo'rin so'zlar bilan jarohatlab qo'ymaslig so'zlamini aniq ifodalashda pedagogik takt normalaridan chiqib ketmasligi lozim [1 , 71]. Bunda o'qituvchi nafaqat axborotni yetkazuvchi, balki auditoriyaning hissiy holatini sezuvchi, ularning diqqatini boshqaruvchi va yuzaga kelgan texnik yoki psixologik to'siqlarni bartaraf etuvchi moderator hamdir. O'qituvchining yuz ifodasi, nigohi va tana harakatlari o'quvchilar uchun darsning mazmuni, o'qituvchining darsga bo'lgan munosabati va umumiy kayfiyati haqida signallar beradi. Agar pedagogik kommunikatsiyada so'zlar va noverbal belgilar o'rtasida uyg'unlik bo'lmasa, talabalarda ishonchsizlik va darsga nisbatan passivlik paydo bo'ladi.

Virtual makonda pedagogik kommunikatsiya yangi qirralarni kasb etadi. Bu yerda o'qituvchi kamerani o'zining ko'zgu va ko'prik deb bilishi kerak. Pedagogik muloqotning muvaffaqiyati o'qituvchining kameraga qarab, go'yoki talabalarning ko'zlariga tikilib gapira olishida, nutqiy pauzalardan o'rinli foydalanishida va yuz mimikasini biroz bo'rttirib bo'lsa-da, jonliroq namoyon etishida namoyon bo'ladi. Bu jarayon o'qituvchidan doimiy tarzda o'zini nazorat qilishni va virtual muhitning cheklovlariga moslashib, kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirib borishni talab qiladi. Oxir-oqibat, samarali pedagogik kommunikatsiya – bu o'qituvchining o'z pedagogik mahorati va zamonaviy texnologiyalarni birlashtirib, talabalar bilan hissiy va intellektual bog'liqlikni yarata olishidir

Pedagogik kommunikatsiya — bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ta'lim-tarbiya jarayonini amalga oshirishga qaratilgan professional muloqot tizimidir. Bu shunchaki axborot almashish jarayoni emas, balki pedagogning o'z nutqi, yuz ifodasi va tana harakatlari orqali talabada bilimga qiziqish uyg'otish, ularni boshqarish va ta'limiy muhitni saqlab qolish san'atidir. Virtual auditoriyada ushbu muloqot turi yanada murakkablashadi, chunki unda jonli energiya o'rnini raqamli signallar va texnik vositalar egallaydi.

Pedagogik kommunikatsiyaning samaradorligi o'qituvchining o'z nutq madaniyatini qay darajada boshqara olishi bilan belgilanadi. So'z bilan og'zaki ta'sir o'tkazishni amalda o'z pedagogik faoliyatida qo'llovchi o'qituvchi o'z hissiyotlarir ijodiy ta'sirlanishini boshqarish ko'nikmalariga ega bo'lishi va o'z hi tuyg'ularini faqat ta'lim-tarbiyaviy maqsadni amalga oshirish uchun ifod lashi hamda o'quvchi qalbini noo'rin so'zlar bilan jarohatlab qo'ymaslig so'zlamini aniq ifodalashda pedagogik takt normalaridan chiqib ketmasligi lozim [1 , 71]. Bunda o'qituvchi nafaqat axborotni yetkazuvchi, balki auditoriyaning hissiy holatini sezuvchi, ularning diqqatini boshqaruvchi va yuzaga kelgan texnik yoki

psixologik to'siqlarni bartaraf etuvchi moderator hamdir. O'qituvchining yuz ifodasi, nigohi va tana harakatlari o'quvchilar uchun darsning mazmuni, o'qituvchining darsga bo'lgan munosabati va umumiy kayfiyati haqida signallar beradi. Agar pedagogik kommunikatsiyada so'zlar va noverbal belgilar o'rtasida uyg'unlik bo'lmasa, talabalarda ishonchsizlik va darsga nisbatan passivlik paydo bo'ladi.

Virtual makonda pedagogik kommunikatsiya yangi qirralarni kasb etadi. Bu yerda o'qituvchi kamerani o'zining ko'zgu va ko'prik deb bilishi kerak. Pedagogik muloqotning muvaffaqiyati o'qituvchining kameraga qarab, go'yoki talabalarning ko'zlariga tikilib gapira olishida, nutqiy pauzalardan o'rinli foydalanishida va yuz mimikasini biroz bo'rttirib bo'lsa-da, jonliroq namoyon etishida namoyon bo'ladi. Bu jarayon o'qituvchidan doimiy tarzda o'zini nazorat qilishni va virtual muhitning cheklovlariga moslashib, kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirib borishni talab qiladi. Oxir-oqibat, samarali pedagogik kommunikatsiya – bu o'qituvchining o'z pedagogik mahorati va zamonaviy texnologiyalarni birlashtirib, talabalar bilan hissiy va intellektual bog'liqlikni yarata olishidir

Online platformalarda gestikulyatsiya an'anaviy muloqotdagi erkinlikdan farq qilib, o'ziga xos texnik va pedagogik "ramka" ichida amalga oshiriladi. Videoaloqa formatida o'qituvchining harakatlari kadr chegarasi bilan cheklanganligi sababli, har bir qo'l harakati aniq maqsadga yo'naltirilgan va vizual jihatdan tartibli bo'lishi shart. Bu muhitda gestikulyatsiya shunchaki nutqqa hamrohlik qiluvchi element emas, balki talabaning diqqatini monitorda ushlab turuvchi asosiy dinamik vositadir.

Onlayn muloqot jarayonida qo'llar kadrning pastki qismida yoki stul ostida qolib ketmasligi kerak, chunki ko'rinmas harakatlar tinglovchida hissiy bo'shliqni yuzaga keltiradi. Samara beruvchi asosiy uslub — bu qo'llarni ko'krak va iyak oralig'idagi "faol zona"da ushlashdir. Masalan, biror muhim tushunchani sanayotganda barmoqlarni kadrda ko'rsatish, masofa yoki hajmni qo'llar bilan ifodalash virtual auditoriyada axborotning eslab qolinish darajasini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, harakatlarning tezligi internet uzatish sifatiga mos bo'lishi lozim; o'ta tez va keskin harakatlar kadrda "titrash" yoki tasvir qotishini keltirib chiqarib, o'quvchining diqqatini mavzudan chalg'itishi mumkin.

Onlayn platformalarda gestikulyatsiya chegaralari pedagogik mahoratning yangi bir qirrasini ochib beradi. O'qituvchi o'z harakatlari bilan ekrandagi statik holatni jonlantiradi va talabalar bilan go'yoki bir xonada turgandek hissiy ko'prik o'rnatadi. Bunda qo'l harakatlari mimika bilan uyg'un bo'lishi, ya'ni yuzdagi emotsiya va qo'lning ishorasi bir xil ma'noni anglatishi shart. Ta'limdan asosiy maqsad bolalarga bilim berishgina emas, balki

bilim olish yo'llarini o'rgatish, ulami ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirish demakdir [2 , 45]. Bunday tizimli yondashuv nafaqat ma'lumot yetkazish samaradorligini oshiradi, balki virtual nutq madaniyatini

yuksaltirib, o'qituvchi va talaba o'rtasida foydali kommunikatsiyani shakllantirishga xizmat qiladi.

Ifodali o'qish jarayonida gestikulyatsiya — ya'ni qo'l va tana harakatlari — shunchaki qo'shimcha vosita emas, balki nutqning mazmun-mohiyatini ochib beruvchi, tinglovchining diqqatini boshqaruvchi va so'zlar yetkaza olmagan hissiyotlarni ifodalovchi qudratli pedagogik vositadir. Virtual auditoriyada o'qituvchi ekranning cheklangan doirasi ichida bo'lgani uchun, uning har bir harakati o'quvchi uchun axborot uzatishning alohida kanaliga aylanadi.

Ifodali o'qish vaqtida gestikulyatsiyaning eng asosiy ahamiyati shundaki, u nutqning ritmi va urg'ularini vizual tarzda mustahkamlaydi. O'qituvchi matnni o'qiyotganda qo'l harakatlaridan foydalansa, u tinglovchining diqqatini kerakli joyga yo'naltiradi. Masalan, muhim fikrni ta'kidlashda qo'lning aniq harakati yoki ko'rsatkich barmog'ining ishlatilishi o'quvchida o'sha ma'lumotga nisbatan alohida e'tibor uyg'otadi. Bu jarayon matnning monoton (bir xil ohangda) o'qilishining oldini oladi va o'quvchini darsdan chalg'ishiga yo'l qo'ymaydi.

Bundan tashqari, gestikulyatsiya virtual muhitda hissiy bog'liqlikni yaratishda xizmat qiladi. O'qituvchining yuz ifodasi bilan uyg'unlashgan qo'l harakatlari uning samimiyligini ko'rsatadi. Agar o'qituvchi o'qiyotgan matni bo'yicha o'z munosabatini (masalan, hayrat, qat'iyat yoki qayg'uni) tana harakatlari bilan ifoda etsa, o'quvchi bu ma'lumotni shunchaki quruq ma'lumot sifatida emas, balki hayotiy tajriba yoki hissiy kechinma sifatida qabul qiladi. Bu esa o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishga va mavzuni chuqurroq anglashiga yordam beradi.

Onlayn darslarda gestikulyatsiya chegaralarini to'g'ri belgilash ham katta pedagogik mahorat talab qiladi. Juda faol yoki tartibsiz harakatlar ekranda chalkashlik keltirib chiqarishi va talabani chalg'itishi mumkin. Shu bois, virtual auditoriyada ifodali o'qish jarayonida gestikulyatsiya "kadr chegarasi" ichida, o'qituvchining yuz va ko'krak qafasi darajasida bajarilishi maqsadga muvofiqdir. Bunday boshqarilgan harakatlar o'qituvchining o'ziga bo'lgan ishonchini ko'rsatadi va o'quvchilarda darsni professional darajada tashkil etilganligiga nisbatan ishonch uyg'otadi.

Xulosa qilib aytganda, gestikulyatsiya – bu ifodali o'qishning vizual ifodasidir. U so'zlarni "jonlantiradi", nutqqa dinamika bag'ishlaydi va virtual muhitdagi masofani qisqartirib, o'qituvchi bilan talaba o'rtasida samarali kommunikatsiyani ta'minlaydi.

Kamera oldida o'zini tuta olish san'ati — bu virtual ta'limda o'qituvchining eng kuchli pedagogik qurolidir. An'anaviy auditoriyada o'quvchilar sizni butun bo'yingiz bilan ko'rishsa, virtual muhitda siz faqat ekrandagi kichik kadr ichidasiz. Shu bois, bu san'at ma'lum bir psixologik va texnik qoidalarni talab qiladi.

Kamera oldida tabiiy va ishonchli ko'rinish uchun eng muhim jihat — ular bilan ko'z orqali muloqotni yo'lga qo'yish kerak. Bu ta'lim beruvchi uchun ham, ta'lim oluvchi uchun ham o'z faoliyatini mustaqil tarzda tashkil etishga oid nazariy yondashuvlardan biri bo'lib, o'qituvchi-o'quvchi ham-

korligini to'g'ri tashkil etish bilan bog'liq yangi dunyoqarashdir [3 , 142]. Ko'pchilik o'qituvchilar ekrandagi o'quvchilarning tasviriga qarab gapiradilar, bu esa o'quvchida siz ulardan uzoqlashayotgandek yoki yon tomonga qarayotgandek taassurot qoldiradi. Buning o'rniga, kameraning o'ziga tik qarab gapirish kerak. Bu shunchaki texnik nuans emas, balki talaba bilan ko'zma-ko'z suhbatlashayotgandek hissiyot uyg'otishning yagona yo'lidir.

Tana harakatlari va qomatni boshqarish ham xuddi shunday muhim. Kamera qarshisida o'tirganda orqangizni to'g'ri tutish o'ziga bo'lgan ishonchni namoyon etadi. Agar siz o'tirib dars o'tayotgan bo'lsangiz, stulga suyanganda holda emas, balki biroz oldinga, kameraga yaqinroq egilib o'tirish darsning faol va jonli o'tayotganini bildiradi. Qo'llarning harakati esa kadr doirasidan chiqib ketmasligi kerak, aks holda ular ekranda "g'oyib bo'lib" qoladi. Qo'llarni har doim ko'krak qafasi va yelka o'rtasidagi zonada ushlash, ularni gapirayotganingizda tabiiy ishlatish maqsadga muvofiqdir.

Bundan tashqari, kiyim va tashqi ko'rinish kadrda qanday aks etishini oldindan tekshirib olish kerak. Juda yorqin, ko'zni qamashtiruvchi naqshli kiyimlar kamerada "titrab" ko'rinishi va talabaning diqqatini chalg'itishi mumkin. Shuning uchun bir xil rangdagi, ko'zga tinchlantiruvchi ta'sir qiluvchi kiyimlarni tanlash tavsiya etiladi. Shuningdek, yoritish tizimini to'g'ri sozlash — yorug'lik yuzingizga to'g'ridan-to'g'ri tushishini ta'minlash — tasvirni tiniq qiladi va sizni talabalarga yaqinroq, ochiqroq ko'rsatadi.

Kamera oldida o'zini tutish san'ati — bu ham o'ziga xos aktyorlik mahorati. O'qituvchi o'zining ichki holatini, xotirjamligini va darsga bo'lgan qiziqishini faqat yuz ifodasi (mimika) va ovoz ohangi orqali yetkazishi kerak. Hatto internetdagi texnik nosozliklar yoki kichik tushunmovchiliklar yuz berganda ham, o'qituvchining xotirjamligi va vaziyatdan chiqib keta olishi uning virtual auditoriyadagi obro'sini belgilaydi. Bu jarayonda eng muhimi — kamerani texnik vosita deb emas, balki talabalar bilan bog'lovchi yagona ko'pri deb qabul qilishdir.

Nutq madaniyatida yuz va tana harakatlarining o'rni -

bu tushuncha insonning butun gavdasi bilan fikrni ifodalash san'atini o'z ichiga oladi. So'z va harakat o'rtasidagi uyg'unlik bo'lmasa, hatto eng chiroyli gaplar ham o'z ta'sir kuchini yo'qotadi. Yuz ifodasi, ya'ni mimika, nutq jarayonidagi hissiyotlarning ko'zgusi vazifasini o'taydi. O'qituvchi o'quvchi bilan muloqot qilayotganda yuzidagi yengil tabassum yoki qoshlarning ma'noli harakati aytilayotgan axborotga ishonch va samimiylik baxsh etadi. Agar so'zlar quvonchli bo'lsa-yu, ammo yuzda hech qanday ifoda bo'lmasa, tinglovchi bu nutqning soxtaligini darhol sezadi.

Qo'l harakatlari, ya'ni gestikulyatsiya esa nutqning vizual tayanchi hisoblanadi. Ular so'zlarning ma'nosini kuchaytiradi va ularga vizual shakl beradi. Masalan, muhim bir nazariyani tushuntirayotganda qo'lning aniq ishoralari o'quvchining diqqatini aynan o'sha joyga jamlashga yordam beradi. Nutq madaniyati yuqori bo'lgan pedagog hech qachon harakatlarini tartibsiz amalga oshirmaydi, balki har bir harakatni aytilayotgan

gapning ohangiga va mazmuniga moslaydi. Tana qomati esa o'qituvchining darsga bo'lgan munosabatini ko'rsatuvchi eng yashirin signaldir. To'g'ri qomat va erkin harakatlanish o'qituvchining o'ziga bo'lgan ishonchini, xotirjamligini va darsni to'liq nazorat qilayotganini bildiradi.

Nutq madaniyatida harakatlarning eng muhim vazifalaridan biri bu tinglovchini boshqarishdir. Nutq orasidagi pauzalar paytida qotib qolgan tana yoki ma'noli qarab turgan ko'zlar o'quvchini fikrlashga majbur qiladi. Bu esa darsning bir xil ohangda o'tib ketishining oldini oladi. Haqiqiy nutq madaniyati — bu so'zlash jarayonida yuz va tananing ichki holat bilan bir butun bo'lib ishlashidir. Agar siz o'z nutqingizni kameraga yozib olib, ovozsiz holatda tomosha qilsangiz va shunda ham nima haqida gapirayotganingiz tushunarli bo'lsa, demak, siz nutq madaniyatini to'liq egallagan bo'lasiz. Bu jarayon shunchaki mahorat emas, balki tinglovchi bilan hissiy ko'prik o'rnatishning eng samarali usulidir.

Pedagogika va mimika uyg'unligi masalasi masofaviy ta'limda o'qituvchi shaxsining ta'sirchanligini belgilovchi eng nozik jihatlardan biridir. Bunday o'qitish jarayonida talaba interaktiv rejimda mustaqil o'quv-uslubiy materiallarni o'zlashtiradi, nazoratdan o'tadi, o'qituvchining bevosita rahbarligida nazorat ishlarini bajaradi va guruhdagi boshqa «vertikal o'quv guruhi» talabalari bilan muloqotda bo'ladi [4, 241].

Pedagogik jarayonda yuz ifodasi shunchaki hissiyot belgisi emas, balki axborotni qabul qilishni osonlashtiradigan vizual kod vazifasini o'taydi. Agar o'qituvchi aytayotgan ilmiy ma'lumot uning yuzidagi mimik harakatlar bilan mos kelmasa, talaba ongida "kognitiv dissonans", ya'ni ma'lumotlar o'rtasidagi qarama-qarshilik yuzaga keladi va darsning samaradorligi keskin pasayadi.

Virtual auditoriyada mimika va pedagogik maqsad uyg'unligi o'qituvchidan o'zini doimiy nazorat qilishni talab etadi. Masalan, yangi va murakkab mavzuni tushuntirish jarayonida o'qituvchining yuzida paydo bo'lgan xotirjamlik va ishonch hissi talabadagi "tushunmaslik qo'rquvi"ni yengishga yordam beradi. Aksincha, o'qituvchi dars davomida charchagan yoki e'tiborsiz yuz ifodasida bo'lsa, bu talabalarga "bu mavzu qiziq emas" degan noto'g'ri signalni yuboradi. Shuning uchun onlayn platformalarda pedagogik muloqot madaniyati o'qituvchining o'z emotsiyalarini kadr ichida boshqara olishi va ularni dars mazmuniga mos ravishda "sozlay olishi" bilan o'lchanadi.

Ushbu uyg'unlik masalasida "teskari aloqa"ning o'rni ham beqiyosdir. Pedagogik mimika nafaqat ma'lumot berish, balki talabaning javobiga munosabat bildirish vositasi hamdir. Talaba javob berayotganda o'qituvchining kameraga qarab yengil bosh iring'ashi yoki ma'qullovchi nigohi virtual masofani yo'qotib, jonli muloqot muhitini yaratadi. Bunday noverbal tasdiqlar talabada o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi va muloqotni davom ettirishga rag'batlantiradi. Xulosa qilib aytganda, pedagogika ya mimika uyg'unligi — bu so'zsiz o'qitish san'ati bo'lib, u virtual darsning mazmunli, ta'sirchan va foydali bo'lishini ta'minlaydigan eng asosiy omillardan biridir.

O'qituvchi va talabalarda virtual nutq madaniyatini rivojlantirish — bu shunchaki texnik vositalardan foydalanishni o'rganish emas, balki raqamli muhitda muloqot odobini, nutqiy ta'sirchanlikni va o'zaro tushunishni yangi bosqichga olib chiqish jarayonidir. Virtual nutq madaniyati shakllangan muhitda axborot uzatishdagi to'siqlar kamayadi va masofadan turib ham jonli muloqot effekti yuzaga keladi. Ushbu madaniyatni rivojlantirish uchun ham pedagog, ham talaba uchun birdek foydali bo'lgan bir qator metodlarni qo'llash samarali natija beradi.

Misol uchun ushbu metodni misol qilib olsak, undagi yangi tartib va metod darsni samarali qilishga yordam beradi. "Kinetik pauza va impuls" metodi yangicha natija berishi mumkin. Bu uslubda nutq faqat ovoz bilan emas, balki kadr ichidagi tana harakati bilan boshlanadi. Masalan, o'qituvchi gap boshlashdan 2 soniya oldin qo'llarini kadr markaziga olib kiradi yoki yuz ifodasini o'zgartiradi. Bu "vizual impuls" tinglovchi miyasida "Hozir muhim narsa bo'ladi" degan signalni yoqadi. Nutq madaniyati bu yerda shundan iboratki, harakat so'zdan oldin yurishi kerak. Bu metod orqali talabalarda ham onlayn chiqishlarda o'zini yo'qotib qo'ymaslik va auditoriya diqqatini boshqarish ko'nikmasi shakllanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, ifodali nutq shaxsning nutq madaniyati va estetik didi, badiiy tafakkuri bilan chambarchas bog'liq. Bundan tashqari, virtual auditoriyada o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi muloqotni uzviylik bilan ta'minlash ham muhim bog'liq tomoni hisoblanadi. Bu ta'lim beruvchi uchun ham, ta'lim oluvchi uchun ham o'z faoliyatini mustaqil tarzda tashkil etishga oid nazariy yondashuvlardan biri bo'ladi, o'qituvchi-o'quvchi hamkorligini to'g'ri tashkil etish bilan bog'liq yangi dunyoqarashdir [5, 142].

Virtual auditoriyada pedagogik faoliyat olib borish — bu shunchaki texnik vositalar orqali bilim uzatish emas, balki raqamli makonda shaxsiy mahorat va nutq madaniyatini yangi darajaga olib chiqishdir. Bugungi kunda o'qituvchining kamera oldida o'zini tutishi, mimika va gestikulyatsiyadan o'rinli foydalanishi ta'lim sifatini belgilovchi asosiy omillardan biriga aylandi. Shuningdek, bu kabi zamonaviy texnologiyalar bilan ishlab, samarali va mazmunli mashg'ulotlar yaratish mumkin.

Foydalangan adabiyotlar :

1. Z. Masharipov. Ifodali o'qish praktikumi. - Toshkent : O'zbekiston Milliy kutubxonasi, 2011
2. B. To'xliyev. O'zbek tili o'qitish metodikasi. - Toshkent : Adabiyot jamg'armasi nashriyoti. 2006
3. Q. Husanboyeva, P. Niyozmetova. Adabiyot o'qitish metodikasi. - Toshkent, 2018
4. B. T. Jo'rayev. Pedagogik va psixologik fanlarni o'qitish metodikasi. - Buxoro. Pedagogik va psixologik fanlarni o'qitish metodikasi, 2022
5. R. Niyozmetova. Adabiyot o'qitish metodikasi. - Toshkent, 2018
6. Google.com